

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Кристиян Енчев,

Институт по философия и социология към БАН, секция Онтология и епистемология

за дисертацията на Чавдар Валентинов Димитров

**Наративното осмисляне на културни светове
във възгледите на Дейвид Кар и Пол Рикъор – сравнителен анализ между
феноменология на дейността и херменевтика на дистанцираността**

за присъждане на образователна и научна степен "доктор"
в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата,
докторска програма "Смислово конституиране и феноменологична културология"

Научни ръководители: проф. д-р Димитри Гинев, доц. д-р Даниела Любенова Колева

Дисертацията на Чавдар Димитров е в обем 235 страници и се състои от: три раздела (с две уводни части и три обобщения), заключение и библиография. Авторефератът е структурно и съдържателно съответстващ на дисертационния текст, с отбелязани от автора 4 приноси момента.

Нямам съвместни публикации с дисертанта, нито финансови, правни или други типове взаимоотношения, които да водят до конфликт на интереси с настоящото ми участие като негов рецензент.

Дисертацията на Чавдар Димитров е като цяло добра по тематичен замисъл, с внушителна по обем библиография и обхват на изследването. При излагането на виждането на Рикьор за "пред-нарративна организация на сюжетизирането" и неговата опосредстваност от конфигурацията се открояват ограниченията на конструктивисткия нарративизъм. Изключително важно за мен е отбелязването, че "[с]прямо обратата към езиково базирано въображение, Рикьор пренебрегва феноменологичния примат на предпредикатния опит". Ролята на продуктивното въображение – заемка от Кант, но в посока към така наречения от Рикьор в "Живата метафора" "метафоричен схематизъм" – играе роля в повторното описание на света в "поетичен модус на езика". Според мен, именно защото предпредикатният опит у Рикьор, дори когато става дума за индуциращата понятия метафоричност, което в известен смисъл е и условие за последваща "интерсекция на дискурсивните сфери", не успява да надмогне напълно нивото на семантиката с оглед на построяването на концептите за метафоричното напрежение (пристъп), семантичната ирелевантност и семантичната иновация, остава зависим от структурално-лингвистичен анализ и затова трудно би могло да се премине към една диалогична интерсубективност, към едно "ние", залагащо на априорни синтези при частични съизмеримости в регионално-онтологични обхвати, но достигнати в рамките на ясни условия за всеобщност и общовалидност на разбиращата критика (посочвам това като отглас от некласическата трансцендентална логическа парадигма на Деян Деянов, която ми се стори уместна като подходяща на това място). Именно затова високо ценя този пункт на критика от страна на дисертанта към Рикьор и опитите, в сравнителна перспектива, да бъде показано по какъв начин Дейвид Кар залага на условията, от които израства едно "ние". Това е налице в един от резултатите от изследването, съгласно който е отбелязано разграничението между директен опит и въобразяване (спомняне).

Намирам за ключова дисертационната теза, че остатъчният структуралистки пласт у Рикьор прави трудно такова "отваряне, което надраства делението между историческо и литературно". В тази връзка бих предложил следното (в размисъл заедно-с-и-отвъд тезите на дисертанта). Бихме могли да проследим темата за трансценденталната редукция и "дисхармоничната хармония" (изразът е на Рикьор) с оглед на пресечната точка между структурализъм и херменевтика. Ако обозначаването на реалността и символизиращата функция на съзнанието при Рикьор се разглеждат като обусловени от трансцендентална редукция и "символизиращата функция на съзнанието" се разглежда като "причина на обществения живот", тогава "анализът на човека преминава върху безсубектния план на семиотиката, откъдето не може да бъде изработена една философия на субекта, доколкото човекът не може да бъде сведен до простата речева дейност, която е отсъствие на свят" (И. Райнова). Тогава приоритизирането на порива като ("порив за явяване/изява" по Хана Арент) спрямо съзнанието идва като легитимно решение. Ето как може да бъде разгърнато то. Светлана Събева прави смислова връзка между отправните точки, фиксирани чрез транзитивната интенционалност, и понятието на Хана Арент "Drang zu Erscheinen" от късната ѝ книга "Мисленето". Съгласно Арент, "сякаш всичко живо (...) притежава един *порив за явяване* [Drang zu Erscheinen], за вписване в света на явеностите, като представя и показва не едно вътрешно себе си, а своята индивидуалност". Според Събева този порив притежава транзитивен характер, доколкото е "интенционалност, свързваща човека и света по начин, различен от този на обективизиращата интенционалност". Тази връзка според нея води до "дълбоки следствия за човешката индивидуалност", която "се оказва същностно екстериорна", "тъй като разпростира по "точките" на този порив за явяване", където се случва нацелването ѝ от "анонимни други". Фиксирането на индивидуалността чрез тези точки с цел домогването до нея като идентичност трябва да се случи по пътя на проследяването на нейното разпростиране. С това имам предвид възможността да се достигне до преход от знаково към смислово равнище, както и от речево към дискурсивно, доколкото в такива точки на ориентация са живи и пулсират елементите

на опита, включващи и езика откъм прагматиката на общностните структури, невидимо присъстващи като екстериорност, която не е обективна, и като такива предваряващи индивидуалното действие, следователно свързващи символизиращата функция на съзнанието с обозначимостта. (В тази точка можем вероятно да мислим и подстъпите към реалното в една лаканианска перспектива (ако привлечем, заради Рикьор, и психоанализата, макар и не онази, която той би имал предвид), доколкото те биха дали ключ за децентрирането на субективността, но не в посока към трансцендентността на Бога, а в посока на анализ на вътрешната пречупеност на езика, на замъгляване на перспективата в това децентриране.)

Като критична бележка бих изтъкнал, че на много места в текста ключовите за дисертацията автори се цитират посредством второстепенни спрямо дисертационната тема автори. Например:

"От "социалния текст" той [Рикьор – б.м.] извежда на преден план двойката символ-действие и търси нещо повече от идеология. В неговите изследвания върху метафората и наратива, въображението генерира критически потенциал. Тази конотация е семиологично-феноменологична. Общата точка на преход от език (*langue*) към реч (*parole*) придобива плътност в тематиката за т.нар. "свето-разкриване". В дефиницията на Николас Компридис (1994) това е процес, развиващ се на две нива: *предрефлексивно* - разкриване на вече структуриран свят (процес, в който ние намираме себе си), и *рефлексивно* - намеса с конкретен изказ/текст, разкриващ нетематизиран до този момент смислов хоризонт (Steele 2016). " (с. 35)

В цитирания пасаж се говори за Пол Рикьор посредством позоваване на втори автор, цитиран от трети автор. Защо? Така се губи плътността на собствените изследвания на дисертанта върху трудовете на Рикьор и биват замъглени самите анализирани текстове. Добре е позоваванията на други автори, дори и да са тематично свързани с анализите на дисертанта, да бъдат коректно намесвани и – където го изисква логиката на изложението – обособени в отделни рубрики, параграфи, глави, бележки под линия.

В текста на дисертацията има и доста стилови и граматически несъобразности, но по-сериозният проблем са някои концептуално неясни и смислово преиначени позовавания, на места дори граничещи с явно неразбиране на определен концепт. Ще посоча по-долу два ключови за мен примера на грешки от подобен порядък:

– На с. 39: "Пристъпно напрежение". В превода от френски на "Живата метафора" Васил Пенчев ключовата дума *tension*, присъстваща например в израза *la tension metaphorique* ("метафоричният пристъп"), думата е преведена като "пристъп"; заемката на Рикьор е от студията на Дъглас Бергрин *The Use and Abuse of Metaphor*, където се разгръща така наречената от последния "tension theory of metaphor", която би могла да се предаде на български и като "теория за метафоричното напрежение", вместо за "метафоричния пристъп". Затова изразът на дисертанта "пристъпно напрежение" е чиста тавтология, която може да подведе незапознатия читател в погрешна посока на търсене на изразния смисъл.

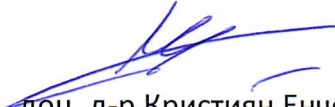
– На с. 41: "Рикьор описва способност за 'образ-схема', който е словесно измерение" и съответно позоваване в бележка под линия: Преди да бъде място за увехнали възприятия, образът-схема е място на раждащи се значения (Рикьор 1994: 284)." – това е погрешно преиначен цитат. *Образ-схема* е оригинален концепт от книгата на Дарин Тенев *Фикция и образ*, докато тук – в цитата от Рикьор – става дума за онова, наречено от Хайдегер в неговата "Кантова книга", в пряка връзка със схематизма на Кант, схема-образ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпреки направените бележки намирам дисертацията за особено значима с това, че въвежда едно малко познато име – това на Дейвид Кар, като съпоставките с философията на Рикьор имат потенциа да бъдат развити в много различни и неочаквани посоки, да бъдат обглеждани в различни дисциплинни полета, като дисертантът дава достатъчно материал за мислене и за последващи разработки по темата. Казвайки това, гласувам със "ЗА" и убедено препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Чавдар Валентинов Димитров за дисертационния му труд ***"Наративното осмисляне на културни светове във възгледите на Дейвид Кар и Пол Рикьор – сравнителен анализ между феноменология на дейността и херменевтика на дистанцираността"*** за присъждане на образователна и научна степен "доктор" в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма "Смислово конституиране и феноменологична културология", катедра "История и теория на културата", СУ "Св. Климент Охридски"

София,

11.04.2020

доц. д-р Кристиян Енчев